

Košice a občianske politické strany v rokoch 1945 - 1948

Štefan Šutaj, Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, sutaj@saske.sk
Ivan Sjusko, Instytut svitovoji ekonomiky i mižnarodnych vidnosyn NANU, Užhorod,
Ukrajina

ŠUTAJ, Štefan - SJUSKO, Ivan. Košice and civic political parties in the years 1945 - 1948. Individual and Society, 1999, Vol. 2, No. 3.

After years of World War II, years of political uncertainty, began the liberation of Slovakia Soviet army which brought to people end of the war. For Košice it meant the return from Hungary, which has been incorporated under the Vienna arbitration of 2th. november 1938. Formation of party-political structure in the liberating Slovakia followed a system of two political parties, which began to form with the Slovak National Uprising. Based on the agreements, which were confirmed at the Moscow negotiations about the government program of first government NF it wasn't able to establish political parties, which were compromised by working with people regime. Party - political structure of Slovakia after liberation followed up on the status of the uprising. It was not possible to create professional, but also centralized political parties in Slovakia, which would followed up on party - political structure of the pre-Munich Republic.

Košice. Political parties. Democratical Party.

Po rokoch II. svetovej vojny, politickej neistoty, začalo oslobodzovanie Slovenska sovietskou armádou, ktoré približovalo obyvateľstvu vytúžený koniec II. svetovej vojny. Pre Košice znamenalo aj návrat z Maďarska, do ktorého bolo začlenené na základe Viednskej arbitráže z 2. novembra 1938. Formovanie stranícko - politickej štruktúry na oslobodzovanom Slovensku nadväzovalo na systém dvoch politických strán, ktorý sa začal tvoriť s Slovenskom národným povstaním. Na základe dohôd, ktoré boli potvrdené na moskovských rokovaníach o vládnom programe prvej vlády NF nebolo možné vytvárať politické strany, ktoré sa kompromitovali spoluprácou s ľudáckym režimom. Stranícko - politická štruktúra Slovenska po oslobodení nadväzovala na stav z povstania. Nebolo umožnené vytvárať stavovské, ale aj centralistické politické strany na Slovensku, ktoré by nadväzovali na stranícko - politickú štruktúru predmníchovskej republiky. Dôvodom prečo sa nemohla obnovovať na Slovensku národnosocialistická strana bolo to, že jej predstavitelia podpísali 6. októbra 1938 dohodu o autonómii.¹ Nebola dovolená ani obnova strán, ktoré sa spojili s HSLS a funkcionári, ktorí sa počas Slovenskej republiky skompromitovali, resp. boli novou mocenskou garnitúrou považovaní za kompromitovaných, nemohli hrať žiadnu úlohu v povojnových politických stranách, ani vo verejnom živote. Povstalecké politické strany na to mali svoje dôvody.

Ani oživovanie činnosti povstaleckých politických strán² (DS a KSS) nebolo rovnocenné. V okresoch, ktoré boli dlhšie obdobie vo frontovom pásme sovietske vojská, ako to uvádza podplukovník Safronov v správe generálovi Mechlisovi, zabraňovali zakladaniu DS. Tam, kde sa sovietska armáda dlho nezdržala, boli súčasne s organizáciami komunistickej strany zakladané aj organizácie DS.

DS, ktorá v tomto období vystupovala ako demokratický blok, občianskodemokratický blok, občiansky blok, nebola organizačne dostatočne sformovaná a na väčšine miest narážala na oveľa väčšie problémy ako komunisti. Jej politické ciele neboli na verejnosti a snáď ani mnohým predstaviteľom strany v okresnom a miestnom meradle jasné, problematický bol aj prístup k jej organizačným smerniciam.

Podstatnejšou ako ideová profilácia bolo v tom čase to, že tvorila jedinú organizovanú politickú silu občianskeho zamerania, s ktorou museli komunisti rátať. Nebolo dovolené obnoviť ani Stranu slovenskej národnej jednoty (SSNJ), ktorá pracovala na území okupovanom Maďarskom, aj keď sa o to jej predstavitelia v Košiciach usilovali. Od 23. januára 1945 boli jej vedúci predstavitelia v Košiciach (J. Grobon, L. Štofko, A. Harčár, M. Potemra, aj redaktori Slovenskej jednoty L. Saučín, A. Berta, F. Mondík) zaistení jednotkami NKVD a boli prepustení až na zákrok Delegácie SNR pre oslobodené územie. J. Grobon a F. Mondík už boli odtransportovaní na Dombas. F. Mondík zomrel v Sovietskom zväze a J. Grobon po návrate v väzenia. V. Šrobár predstaviteľom SSNJ zdôraznil, že v NF je dohoda, že na Slovensku budú účinkovať dve politické strany KSS a DS, a preto SSNJ nemôže vykonávať žiadnu činnosť.³ Až do februára 1948 bola proti predstaviteľom SSNJ ich činnosť v Maďarsku komunistami využívaná na osočovanie a obviňovanie zo spolupráce s vládou Slovenskej republiky. Po roku 1948 boli mnohí z nich väznení alebo ináč perzekvovaní.

Tým, že na Slovensku mali právo na existenciu len tie politické zoskupenia, ktoré sa aktívne zúčastnili odboja, nevznikli v roku 1945 nové politické strany na základe rozhodovania politických vodcov, významných osobností, predstaviteľov ideových a politických smerov. Pre ich vznik nebolo rozhodujúce či mali, alebo nemali zázemie v ideových názoroch obyvateľstva, alebo v jeho sociálnej a profesnej skladbe. Uvedená skutočnosť poznačila stranícko - politickú štruktúru Slovenska na dlhé obdobie. Po oslobodení to bolo existujúcimi politickými stranami prijímané ako pozitívny jav, neskôr, najmä v emigrácii po roku 1948, však politici DS hodnotili tento zákaz ako bezdôvodný a nespravodlivý.⁴

DS nachádzala na východnom Slovensku vhodné podmienky pre prácu z hľadiska sociálnej štruktúry aj politického zmýšľania obyvateľstva. Po období, keď panovala jedna politická strana (HSLS), myšlienky o slobode a demokracii nachádzali u obyvateľstva veľkú podporu. Aj keď informácie o udalostiach z povstania neboli úplné, čoskoro sa na oslobodenom území začali zakladať organizácie občianskeho bloku, DS. Členská základňa pozostávala najmä z radov roľníkov a inteligencie. V tom zohralo svoju úlohu aj to, že bola považovaná za pokračovateľku agrárnej strany.

Prvá informatívna schôdzka zakladateľov DS na oslobodenom území sa uskutočnila 17. januára 1945 v Trebišove, v dome J. Géciho, otca ústredného tajomníka DS a neskôr oblastného tajomníka v Košiciach M. Géciho. Zúčastnili sa na nej J. Ursíny, T. Tvarožek, F. Hodža, V. Šrobár, I. Štefánik, J. Géci, P. Zaťko, Š. Koričanský, O. Žoldoš, teda významní predstavitelia občianskeho odboja, účastníci povstania a miestni aktivisti strany.⁵ Na schôdzi J. Ursíny referoval o zložení SNR o činnosti občianskeho odbojového zoskupenia v rámci odbojovej činnosti. Hovoril o potrebe ihneď založiť politickú stranu, ktorá by združovala demokraticky zmýšľajúcu časť obyvateľov Slovenska. Pripomenul, že už počas povstania bolo zástupcami agrárnikov, národnárov a iných občianskych organizácií dohodnuté, že nová strana na Slovensku sa bude volať Demokratická strana.⁶

Riadne organizácie DS sa začali vytvárať až po 19. januári 1945, keď boli oslobodené mestá Košice, Prešov, Bardejov, Levoča, Spišská Nová Ves a Poprad. Organizačná činnosť DS sa začala okolo M. Géciho, ktorý 10. februára 1945 prišiel do Košíc. Vytvoril sa užší organizačný výbor, ktorý riešil sporné problémy na oslobodenom území a tiež prvé nedorozumenia s KSS, najmä pri organizovaní národných výborov.⁷ Prvá okresná organizácia DS bola založená 18. februára 1945 v Košiciach.⁸ V tom čase DS obsadila budovu bývalej agrárnej strany v Košiciach, kde úradoval dočasný užší organizačný výbor a neskôr ústredný sekretariát v čele s F. Hodžom. Organizačná činnosť DS sa rozvíjala aj v okresoch Košice a Sobrance, kde pôsobila SSNJ na území pripojenom Viedenskou arbitrážou k Maďarsku.⁹ Významnú úlohu tu zohral E. Böhm, ktorý po oslobodení vstúpil do DS. Od 4. marca 1945 začal v Košiciach vychádzať časopis DS Demokrat.

Do celonárodného zjazdu v Martine v júli 1945 bola funkcia výkonného výboru skôr symbolická a organizačnú a riadiacu prácu vykonávali najvýznamnejšie osobnosti DS, predovšetkým J. Lettrich, J. Ursíny, M. Kvetko, J. Styk atď. Významnú úlohu v organizačnej práci DS zohral „Zjazd delegátov z oslobodených území“, ktorý bol neskôr označovaný ako pracovná konferencia. Napriek ťažkostiam v doprave sa zišiel veľký počet delegátov, aj keď o spôsobe ich delegovania nemáme presné informácie. Zjazd otvoril úradujúci podpredseda DS Tomáš Tvarožek. Politický referát predniesol J. Ursíny. V organizačnom referáte F. Hodžu sa uvádzalo, že zjazdu bol predložený dočasný organizačný poriadok. Ako politický cieľ DS bolo stanovené vybudovať stanú na širokých ľudovodemokratických základoch a „prejsť od revolúcie do konsolidácie“. Na tejto konferencii bolo zvolené pracovné predsedníctvo Výkonného výboru Demokratickej strany. V jeho čele bol J. Ursíny. Za členov boli zvolení: J. Lettrich, J. Lichner, J. Styk, M. Polák, O. Takáč a O. Žoldoš.¹⁰ Zvolené orgány mali iba dočasný charakter, pretože na rokovaní ustanovujúceho zjazdu (konferencie) sa nemohli zúčastniť delegáti z územia, ktoré bolo ešte vo frontovej línii. V tom čase boli ako ústrední tajomníci DS uvádzaní Košičania M. Géci a Š. Koričanský.

Oblastným tajomníkom DS v Košiciach bol K. Folta,¹¹ ktorý neskôr prestúpil do Strany slobody. Po oslobodení Bratislavy sa 5. mája 1945 presťahoval ústredný sekretariát DS do Bratislavy.

Aj medzinárodnopolitická situácia nebola naklonená formovaniu politických strán ako bola Demokratická strana. V štátoch povojnovej Európy nastal politický posun doľava. Vojna priniesla vzostup socialistického prúdu, čo sa prejavilo rozšírením vplyvu socialistických a komunistických strán. Ľavicové politické strany sa podieľali na moci v 14 európskych štátoch, vrátane Česko - Slovenska.¹² Sovietsky zväz v krajinách ktoré oslobodil napomáhal komunistom získavať moc nielev v celoštátnom rámci, ale aj v regiónoch. To platilo aj pre situáciu v Košiciach. Jednou z úloh, ktoré predstavitelia KSS na oslobodenom území chceli v prvom rade uskutočniť bolo završenie „zjednocovacieho„ procesu robotníckych strán do jednej marxisticko - leninskej komunistickej strany.

Po oslobodení sa na východnom Slovensku začali obnovovať organizácie sociálnej demokracie, ktoré nerešpektovali stav, ku ktorému došlo počas povstania. Nie je možné tieto snahy degradovať iba na košickú záležitosť, či snahu pár jednotlivcov o sebarealizáciu a nie je možné ich ani hyperbolizovať a považovať za všeobecný nesúhlas so zlúčením. Obnovovanie sociálnej demokracie na oslobodzovanom území Slovenska malo totiž širšie súvislosti, motivačné zdroje aj historické korene. Organizácie sociálnej demokracie sa od februára 1945 vytvorili na Spiši, v Košiciach, Michalovciach, Sobranceiach a v Prešove, neskôr aj na západnom Slovensku a predstavitelia KSS sa ich usilovali urýchlene zrušiť.

Zlúčenie organizácii sociálnej demokracie s KSS na východnom Slovensku v prvých mesiacoch roku 1945 prebiehalo podľa informácií komunistickej tlače na základe dobrovoľnosti, po razantnej propagačnej kampani vedenia KSS, na ktorej sa podieľali aj bývalí členovia sociálnej demokracie, ktorí v Banskej Bystrici vstúpili do KSS. Neskôr v súvislosti s volebným neúspechom Strany práce v roku 1946 I. Frlička hovoril o tom, že sociálnodemokratickú stranu v Košiciach museli prestať budovať *"pod nátlakom niektorých nedemokraticky si počinajúcich činiteľov KSS."*¹³ 24. februára 1945 sa v Prešove zišli bývalí členovia sociálnodemokratickej strany a dohodli sa na zlúčení s KSS. 25. februára 1945 na pracovnej konferencii v Košiciach splynula sociálna demokracia v Košiciach s KSS. Na konferencii sa zúčastnila delegácia KSS (G. Husák, M. Čulen, F. Komzala, E. Friš). Konferenciu otvoril predseda košickej organizácie J. Rácz, ktorý v otváracjej reči povedal, že *"organizácie sociálnej demokracie vznikli na východnom Slovensku preto, lebo funkcionári neboli informovaní o banskobystrickom zjazde."*¹⁴

Po skončení pracovných konferencií, na ktorých sa uskutočnilo zlúčenie organizácií sociálnej demokracie s komunistami, bolo na schôdzi ÚV KSS 26. februára 1945 konštatované, že na Slovensku niet sociálnodemokratických organizácií a nikto nemá právo v mene tejto strany vystupovať.¹⁵ Aj keď sa podarilo KSS v tomto období zachovať organizačnú jednotu KSS, úsilie o vytvorenie samostatnej sociálnodemokratickej strany nikdy neprestalo.

Pre vývin československej revolúcie aj pre formovanie stranícko - politickej štruktúry v republike mal veľký význam Program prvej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov - Košický vládny program, ktorý poznamenal politický život na dlhé obdobie. Stanovil základné princípy pre zahraničnú i vnútornú politiku, pre hospodárstvo a ekonomiku, vytýčil základné zásady pre riešenie národnostnej otázky, kultúrnej a školskej politiky, charakteru armády atď. Všetky politické strany sa už svojou činnosťou v rámci NF zaväzovali plniť jeho zásady. Ako sa uvádzalo v neskoršom období v uznesení Stálej konferencie demokratických exulantov, v ktorej pracovali bývalí predstavitelia DS v zahraničí, v New Yorku v máji 1965 *"zástupcovia nekomunistických politických strán boli v Moskve v podstate postavení pred alternatívou: buďto sa dohodnúť s komunistami, alebo sa zmieriť s viac ako pravdepodobným vývojom, že sa komunisti stanú výhradnými pánmi situácie."*¹⁶

V roku 1945 nemohla katolícka cirkev svoje záujmy presadzovať prostredníctvom vlastných predstaviteľov v orgánoch štátnej moci, ako to bolo v čase Slovenskej republiky a väčšinou ani prostredníctvom duchovných organizovaných v politických stranách. To však neznamenalo, že by cirkevní predstavitelia v tom čase nemali záujem o politiku. Po zakázaní HSLS klerikálno - konzervatívny typ politickej strany v stranícko - politickej štruktúre Slovenska absentoval a bolo otázkou času, kedy a akým spôsobom sa existujúci priestor zaplní. Kým do roku 1989 sa úvahy o úsilí vedúcich predstaviteľov katolíckej cirkvi vytvoriť novú platformu pre katolícku politiku opierali o dohady, po publikovaní mnohých prác a spomienok jasne vyplýva, že už v SNP banskobystrický biskup A. Škrábik uvažoval o spôsobe, ako vytvoriť katolícku stranu, *"lebo len tak sa môžu zachrániť, keď sa budú sami prezentovať."*¹⁷ Potrebu vytvárania katolíckej strany už za povstania v rozhovore s biskupom Škrábikom spomínal K. Filo a v Košiciach v rozhovore s biskupom J. Čárskym aj I. Pietor. *"Po skončení vojny na českej strane sondaovali pôdu menovite Jozef Staško a Kmeťkov tajomník Pavol Beňuška."*¹⁸ Nešlo teda o žiadne náhodné výroky, rozhovory, ale o systematický kontinuálny proces logickej snahy o transformáciu do nových pomerov,

ktorý vyplýval z premyslenej činnosti cirkvi, ktorý ak to zoberieme zo širšieho hľadiska, umožňoval katolíckej cirkvi prekonať záľudnosti historického vývoja po celé stáročia a prežívať režimy, ktoré sa ku katolíckej cirkvi stavali nepriateľsky. Cirkevní predstavitelia do rokovaní o vytvorení katolíckej politickej strany nevstupovali priamo, ale prostredníctvom laikov. O rokovaní v Košiciach medzi predstaviteľmi komunistickej strany (G. Husák, E. Friš) a predstaviteľmi katolíkov do konca apríla 1945 písal vo svojich spomienkach P. Čarnogurský. Spomínal dokonca, že ešte pred prijatím KVP Husákovu ponuku „*podujať sa na odporúčenie návrhu na podchytenie slovenských katolíkov v samostatnom vystúpení politického zoskupenia*„¹⁹ Popisuje rokovanie o programe novej strany, osobnostnom zložení s tajomníkom komunistickej strany E. Frišom. P. Čarnogurský navrhol za vedúcu osobnosť novej strany historika a poslanca Slovenského snemu F. Hrušovského, ten však emigroval a tak predložil návrh na E. Böhmu predstaveľa Strany slovenskej národnej jednoty na území násilne pripojenom k Maďarsku, s čím bol vyslovený súhlas.²⁰ Informátor V. Šrobára vo svojej spáve o situácii na Slovensku zo 16. júla 1945 uvádzal, že okolo arcibiskupa K. Kmeťku je snaha vytvoriť katolícku politickú stranu a vyslať ľudovú deputáciu k prezidentovi E. Benešovi. Podľa tejto informácie košický biskup J. Čársky „*je toho názoru, že kněžstvo se nemá politicky angažovat. Má však pomáhat k politické konsolidaci v duchu demokratickém ve straně, které vedení by bylo převážně v rukou katolických laiků nekompromitovaných a nekolaborantských*„²¹

Od utvorenia prvých miestnych a potom okresných organizácií DS sa v nej uskutočnili dôležité organizačné zmeny. Do mája 1945 pôsobilo ústredie DS v Košiciach. Po vytvorení predsedníctva na zjazde DS v Košiciach a po presídlení slovenských národných orgánov do Bratislavy, rozhodlo Predsedníctvo DS 5. mája 1945 o preložení ústredného sekretariátu DS Bratislavy. Pre prácu s ostatnými časťami Slovenska boli zriadené tri expozitúry a to pre východné Slovensko v Košiciach, ktorú viedol J. Styk, expozitúru pre stredné Slovensko so sídlom v Banskej Bystrici viedol P. Švihra a expozitúru pre severozápadné Slovensko so sídlom v Žiline viedol J. Vyškovský. Ostatných 24 okresov na západnom Slovensku spravoval priamo ústredný sekretariát DS.²²

Rozhodnutím Predsedníctva DS zo 7. októbra 1945 boli zrušené expozitúry ústredného sekretariátu v Žiline, Banskej Bystrici a v Košiciach a časť ich funkcií prevzali oblastné sekretariáty a časť ústredie. Významná úloha v organizačnej štruktúre DS pripadla oblastným sekretariátom. V Košiciach bol už v tom čase oblastným tajomníkom Demokratickej strany M. Géci.²³ Jeho zástupcom bol Štefan Koričanský. Funkciu okresného tajomníka vykonával Ján Kolpak, zástupcom okresného tajomníka Ján Peržel. Funkcie tajomníkov vykonávali v Košiciach Ján Bugoš a Miloš Starke. Tajomníkom pre mládež bol Vladimír Pelczer,²⁴ ktorého meno bolo neskôr spojené s odhalením jednej z protištatných skupín v roku 1947. V Šemši pri Košiciach sa v roku 1945 konali kurzy politickej školy Demokratickej strany pre funkcionárov z východného Slovenska, na ktorých prednášali vedúci predstavitelia Demokratickej strany.²⁵

Z vývoja politickej situácie na Slovensku sa dalo usudzovať, že vývoj stranícko - politickej štruktúry na Slovensku nie je ukončený a že je potrebné očakávať ďalšie zmeny.

Pretrvávali snahy o obnovenie sociálnej demokracie na Slovensku, ktoré boli na východnom a západnom Slovensku "zažehnané" komunistickou stranou v prvej polovici roku. Stále výraznejšie sa prejavovala diferenciácia názorov v bývalom občianskom bloku - v DS. Pretrvávali aj nenaplnené ambície predstaviteľov a členov bývalých centralistických strán organizovať členstvo na Slovensku. Veľmi rýchlo po "definitívnom" zjednotení KSS a sociálnodemokratických organizácií, ktoré začali vznikať začiatkom roku 1945 na východe republiky, pokračovalo úsilie zmeniť vytvorenú stranícko - politickú štruktúru aj zo strany sociálnych demokratov, ktorí nesúhlasili s realizovaným zlúčením.

Tretia politická strana na Slovensku bola utvorená pod názvom Strana práce. Členovia prípravného akčného výboru zvolali na 20. januára 1946 do Bratislavy "konferenciu zástupcov pracujúcich všetkých kategórií z celého Slovenska,"²⁶ Konferencia zvolila dočasný ústredný výbor SP. Za čestného predsedu bol menovaný I. Dérer. V Košiciach, kde tradične pôsobili silné skupiny sociálnej demokracie významnú úlohu v jej organizovaní zohral riaditeľ československého rozhlasu E. Rusko, ktorý bol predsedom krajskej organizácie Strany práce v Košiciach a zároveň zodpovedný redaktorom časopisu Československý východ. Skutočnosť, že členom Úžšieho výkonného výboru nebol nikto z Košíc, vyvolala u členov Strany práce rozčarovanie a nespokojnosť. Oblastný akčný výbor Strany práce v Košiciach na svojom zasadnutí 2. februára 1946 vyjadril nespokojnosť s tým, že druhé najväčšie mesto Slovenska malo iba jedného zástupcu v Ústrednom akčnom výbore Strany práce, Andreja Markusa, a ani ten nebol pozvaný na jeho zasadanie. Vyjadrili nespokojnosť s tým, že bez konzultácie s Košicami bol vymenovaný tajomník strany v Košiciach, čo odporovalo vydaným organizačným pokynom. Vyjadrili tiež výhrady voči rozdeleniu oblastí v strane, ktoré podľa vydaného memoranda „*deklasovalo Košice na bezvýznamné mesto, čo sa nestalo v histórii Sociálno - demokratickej strany*²⁷ ani za Maďarska„²⁸ Ako protiváhu komunistickej

Východoslovenskej pravde a demokratickému Demokratovi, žiadali vytvoriť tlačový orgán pre túto oblasť. Neskôr naozaj začal v Košiciach vychádzať týždenník Československý východ. Košické memorandum varovalo pred prílišnou centralizáciou a ignorovaním osobitostí východu Slovenska. „Organizačné hnutie má vyvieriť z vôle nás všetkých, i keď je centrálné riadené. Doktríny a šablóny sú síce tvorené ústredne, no taktika je daná nedeklasujúcim regionalizmom. Musí byť podopretá znalosťou krajovej sociografie, hospodárskych, duchovných, náboženských, nárečových a národopisných odlišností, nehovoriac ani o veciach citu a sentimentu.“²⁹

Riadne vedenie Strany práce bolo zvolené na celoslovenskej konferencii 30. - 31. marca 1946 v Žiline. Predseda I. Frlička, I. podpredseda J. Šabršula, II. podpredseda A. Bahurinský, III. podpredseda E. Pišková, IV. podpredseda A. Huba, generálny tajomník J. Bečko, generálny sekretár J. Čaplovič a členovia predstavenstva: J. Bahurinský, I. Šajmír, Š. Černík, J. Mrázek, V. Radakovič, Š. Struhárik, J. Šindler.³⁰ Členmi širšieho výkonného výboru sa stali aj Ondrej Varga z Barce a Košičania Emil Rusko a Miroslav Dugáček.³¹

Ďalším zdrojom nedorozumení medzi centrom a „Východom“, ktorý reprezentovali sociálni demokrati z Košíc bolo delegovanie dvoch zástupcov do Ústavodárneho národného zhromaždenia, na ktoré získala strana nárok po voľbách v máji 1946. Predseda strany I. Frlička bol jednoznačným prvým kandidátom. O druhé miesto v ÚNZ zvädzali Košičania, ktorí presadzovali E. Rusku, kým bratislavskí predstavitelia Strany práce presadzovali na toto miesto bývalého podpredsedu Demokratickej strany J. Šabršulu, ktorý do Strany práce prestúpil po príslube poslaneckého mandátu. Napriek tomu, že M. Dugáček aj E. Rusko tvrdili, že Východ J. Šabršulu neprijme, bol za poslanca ÚNZ delegovaný práve on. E. Rusko získal jeden z troch mandátov Strany práce v Slovenskej národnej rade.³²

Pre predstaviteľov DS bolo oslabenie v prospech sociálnej demokracie, pretože predpokladali, že oslabenie ich hlavného súpera v boji o politickú moc, KSS, bude ešte väčšie. Nemali však záujem na vytvorení štvrtej politickej strany.³³ Prípravy na utvorenie tejto strany od začiatku signalizovali, že pôjde o stranu, ktorá bude postavená na zásadách kresťanstva a katolicizmu a mohla by byť konkurentom DS tým, že sa orientovala na ten istý okruh obyvateľstva.

Záujem na utvorení strany, ktorá by sa programovo zaoberala aj postavením katolíckeho obyvateľstva mal aj katolícky biskupský zbor. Išlo tu aj o to, aby sa normalizovali vzťahy politickej sféry a organizačných štruktúr katolíckej cirkvi. Koncom roku 1945 sa začala otvorená snaha o utvorenie kresťanskej politickej strany podľa vzoru Španielska, Talianska, Rakúska a ďalších štátov, kde malo spojenie politiky a cirkevných inštitúcií hlboké tradície.³⁴ P. Čarnogurský spomínal, že dal pri stretnutí G. Husákovi, s ktorým už v Košiciach po oslobodení o problematike katolíckej politickej strany rokoval, priamu otázku či je možné zastaviť taký program katolíckej strany, aby zodpovedal možnosti spolupráce s komunistami. G. Husák pohotovo poukázal na práve vzniknutú povojnovú vládu vo Francúzsku. Tam katolícky orientovaný G. Bidault a R. Schuman, ktorí sa podieľali na hnutí odporu, vytvorili stranu pod názvom Mouvement republicain populaire - Republikánske ľudové hnutie, ktoré vytvorilo vládu s komunistami, vedenými M. Thorézom. Republikánske ľudové hnutie sa vytvorilo na kongrese 26. novembra 1944 a programovo sa opieralo o tradičnú katolícku politiku vo Francúzsku. Hnutie sa stalo významnou silou francúzskeho politického života. V parlamentných voľbách v októbri 1945 získali 24, 4% hlasov a boli druhou najsilnejšou politickou stranou vo Francúzsku. Vo voľbách v júni 1946 sa stali najsilnejšou politickou stranou.³⁵ Podľa vzoru tejto strany odporúčali zakladatelia tretej strany uviesť ju pod názvom Kresťansko - republikánska strana Slovenska. Toto pomenovanie sa stretlo s pozitívnym súhlasom priaznivcov katolíckej politickej strany a predovšetkým arcibiskupa K. Kmeťka.³⁶

Formovanie novej politickej strany neprebiehalo jednoducho a priamočiara. Bránili mu v tom hranice, ktoré pre činnosť a vznik politických strán utváral NF. Nové politické zoskupenia boli podozrievané z nadväzovania na ľudáctvo, resp. čechoslovakizmus a spochybnované pre absenciu povstaleckej tradície.

Iniciátori katolíckej strany nakoniec súhlasili s tým, že vstúpia do NF pod názvom Strana slobody. K. Gottwald dôrazne odporúčal toto pomenovanie a komunisti, aj české politické strany nesúhlasili s vedúcim postavením E. Böhma v strane a presadzovali na toto miesto V. Šrobára. Jeho osoba však bola pre pripravovateľov programu, aj pre slovenský katolícky biskupský zbor absolútne neprijateľná.³⁷ Tábor tých, ktorí sa podpísali pod prihlášku Kresťansko - republikánskej strany sa rozdelil na tých, ktorí pevne stáli za programom a požiadavkami katolíckej politickej strany (M. Bugár, J. Kempný, A. Cvinček) a tých, ktorí podporovali československú orientáciu katolíckej politickej strany pod vedením V. Šrobára (J. Brúha, J. Beharka, P. Blaho, J. Gašperík). Významným faktorom však bolo, že rokovania o prijatí novej politickej strany sa predlžovali, Národný front nerozhodol, naopak existovali tlaky a zasahovanie do názvu a vedenia strany. Koncom marca sa ešte nevedelo čo bude s novou stranou a voľby sa nezadržateľne blížili.

To nahrávalo komunistickéj strane a určite istým spôsobom ovplyvnilo aj jej vyčkávaciú taktiku. Netrpezlivosť prejavoval aj arcibiskup K. Kmeňko, ktorý radil postaviť A. Cvinčekovi na NF otázku jednoznačne alebo - alebo.³⁸

Do vývoja situácie významným spôsobom zasiahla Aprílová dohoda³⁹ *Prijíma sa zásada, aby vo všetkých orgánoch strany bola dodržiavaná zásada o pomere medzi rím. kat. a evanjelíkmi 7: 3 s výnimkou pre kraje prevážne katolícke alebo evanjelické. Predsedníctvo strany vymenuje ďalších dvoch generálnych tajomníkov a to dr. Kempného a dr. Bugára, ktorí si podelia agendu doterajšieho generálneho tajomníka dr. Hodžu takto: dr. Hodža bude mať veci politické, dr. Bugár veci organizačné a dr. Kempný veci hospodárske. Na uprázdnené miesto podpredsedu*⁴⁰ bude ustanovený kanonik Cvinček. Z hľadiska Košíc bolo významným faktom, že na voľné miesta v predsedníctve boli kooptovaní A. Harčár a E. Böhm⁴¹

Namiesto predchádzajúceho predsedníctva, ktoré malo 13 členov a širšieho výkonného výboru, ktorý mal 47 členov boli vytvorené 9 členné predsedníctvo a 35 členný užší výbor DS. Novými členmi tohto orgánu boli A. Harčár, E. Böhm, M. Bugár, J. Kempný, K. Hušek, F. Jesenský a L. Lipták.

Po odstúpení časti zakladateľov Kresťansko - republikánskej strany, nastali nové rokovania, ktoré vyústili do vytvorenia Strany slobody, ktorá sa hlásila k programu Kresťansko - republikánskej strany. V Košiciach Strana slobody nezískala významnejšie postavenie. Obsadenie oblastných a okresných sekretariátov SSl koncom roku 1946 bolo kritické. Z jedenástich oblastných sekretariátov, ktoré mali fungovať boli obsadené iba štyri. V Košiciach bol oblastným tajomníkom J. Kolesár, okresným tajomníkom V. Haluška.⁴² Ostatné oblastné sekretariáty neboli obsadené menovaným tajomníkom. Na Slovensku bolo neobsadených aj 49 miest okresných tajomníkov SSl a ich činnosť zabezpečovalo 27 obvodných tajomníkov.

Na kandidátnej listine DS pre obnovu Slovenskej národnej rady, ktorú predložili 26. júla 1946, teda po uskutočnených voľbách do ÚNZ, Národnému frontu boli z Košíc iba J. Styk a M. Géci. Medzi náhradníkmi bol na 1. mieste železničiar z Košíc Ondrej Labanský.⁴³

Kým KSS chcela naďalej na tomto zjednotení, za podpory sociálnych demokratov, ktorí zostali v KSS budovať, názory predstaviteľov Strany práce najlepšie vystihovalo stanovisko vedenia SP v Košiciach. "Tzv. jednotné socialistické hnutie sa neosvedčilo. Bolo by žiadúce poslať varovanie do celého sveta, aby takéto zjednotenie nikde nepodporovali."⁴⁴

Oblastný tajomník v Košiciach Jozef Ličko bol zároveň tajomníkom pre okres Košice - mesto. Pre okresy Košice - vidiek a Moldava bol tajomníkom Gejza Košta. Krajským tajomníkom Strany práce bol od 1. 3. 1946 do septembra 1946 J. Ličko, neskôr F. Čillík, predsedom Krajského výkonného výboru v Košiciach E. Rusko.

Na celoštátnom zjazde v Brne 14. - 16. novembra 1947 bol zvolený nový ústredný výkonný výbor strany, ktorý mal 64 členov, z toho 9 zo Slovenska (V. Barták, J. Bahurinský, J. Bečko, J. Čaplovič, I. Frlička, V. Jesenská, J. Horváth, J. Kvasnica a E. Rusko).⁴⁵

Stupňujúcimi sa útokmi proti generálnym tajomníkom DS M. Bugárovi a J. Kempnému bola negatívne ovplyvnená činnosť ústredného sekretariátu DS. Funkciu úradujúceho tajomníka vykonával R. Fraštacký. Uvažovalo sa o jeho riadnom menovaní do tejto funkcie. F. Hodža mal odísť do diplomatických služieb a M. Bugár a J. Kempný mali odísť do hospodárskych funkcií v priemysle.⁴⁶ Miesta na košických sekretariátoch DS zostali stabilne obsadené.

V roku 1947 vyvrcholila snaha komunistov o zdiskreditovanie Demokratickej strany. Odporcom DS sa podarilo sklbiť do jedného dva v podstate rozdielne javy. Činnosť ilegálnych skupín, ktoré pracovali na základe ideológie ľudáctva, vydávanie tlačovín, ktoré propagovali Slovenskú republiku a kontakty týchto ľudí s ľudáckou emigráciou a úsilie o "katolizáciu" DS, o ktorú sa v rámci legálnych možností pokúšali predstavitelia tzv. katolíckeho krídla v DS a časť zastáncov takejto politiky, ktorí boli mimo DS. Zámerne negovali tento rozdiel, čo umožňovalo zahrňovať pod „protištátnu činnosť“, aj úsilie niektorých predstaviteľov katolíckeho krídla o kresťansko - národný program DS. Na Slovensku sa 300 000 základňa HSLS síce rozplynula v nových stranách, resp. nezapájala sa do politického života, ale existovali skupiny obyvateľstva, ktoré naďalej podporovali program slovenskej samostatnosti. Niektorí, najmä mladí intelektuáli sa združovali do skupín a usilovali sa o kontakt so zahraničím, podobne ako sa zahraničie usilovalo o kontakt s nimi. K týmto realitám Ministerstvo vnútra a slovenská štátna bezpečnosť dosadila prirodzenú snahu DS o zapojenie slovenských katolíkov do politiky a vytvorili fikciu protištátneho sprisahania. Cieľom tejto fikcie bolo rozbiť jedinú silu, ktorá stála v ceste prevzatíu moci na Slovensku

komunistickou stranou - DS. Minister vnútra v správe z 5. novembra 1947 uvádzal: „... bola to ona nešťastná dohoda vedenia Demokratickej strany, tzv. katolíckeho krídla, v skutočnosti však dohoda s ľudákmi z 30. marca 1946, ktorá legalizovala ľudácke podzemie a priviedla ho späť k politickému životu. Keby sa ľudácka klika neopierala o Demokratickú stranu a ak by oficiálne vedenie DS nechránilo týchto ľudákov, bola by na Slovensku uskutočnená očista na slovenský verejný život by bol zbavený spiklencov...“⁴⁷ Priamo ministrom vnútra V. Noskom bola väčšina „spiklencov“, označená za členov alebo prívržencov DS.

Jedným z tých, proti ktorým sa zamerala diskreditačná kampaň bol aj Dr. Emanuel Böhm, ktorý sa sice narodil v roku 1902 vo Vrútkach, ale po vyštudovaní prírodných vied na Karlovej univerzite v Prahe pôsobil najpr ako stredoškolský profesor v Michalovciach a od roku 1938 v Košiciach. V roku 1940 ho sice Maďari zbavili miesta profesora na menšinovom gymnáziu v Košicich, odišiel na Slovensko, ale po krátkom čase sa vrátil a pôsobil ako predseda Strany slovenskej národnej jednoty. Útočili najmä na jeho spoluprácu so slovenskou vládou. Na jeho obranu sa postavila komunita košických a ďalších Slovákov, ktorí boli počas okupácie v Maďarsku v memorande, ktoré bolo odoslané predsedovi vlády K. Gottwaldovi 30. júna 1947.⁴⁸ V memorande sa uvádza, že po obsadení Maďarska nemeckou armádou 19. marca 1944 dal E. Böhm dal príkaz na utváranie ilegálnych československých národných výborov, pripravovali obnovenie československej zvrchovanosti na dočasne okupovanom území. Takto bol utvorený československý národný výbor v Košiciach, ktorého členmi bolo 36 spolupracovníkov E. Böhma.⁴⁹

Stupňovaním napätia v spoločnosti s akomunistom za pomoci odborového hnutia podarilo vyvolať politickú krízu. Cieľom komunistickej strany v jesennej politickej kríze nebolo definitívne vyradiť DS zo Zboru povereníkov. Tým by ju dostala do pozície opozičnej strany a nedosiahla by efekt, ktorý chcela dosiahnuť. Dostať do ZP takých členov DS, ktorí boli ochotní spolupracovať. Aj v oblasti cieľov krízy sa vlastne overiť variant, ktorý bol, neskôr v celoštátnom meradle uplatnený vo februári 1948. Osobitne sa pripravovali nátlakové prostriedky a to prostredníctvom aktivizácie roľníctva a odborárov.⁵⁰ Mala sa využiť porada predsedov JZSR a príprava zjazdu roľníkov, ktorý bol zvolaný M. Faltanom bez vedomia nekomunistických členom PV JZSR 14. novembra 1947,⁵¹ mali sa organizovať deputácie roľníkov proti M. Kvetkovi. Odborári mali byť pripravovaní na jednohodinový manifestačný štrajk.⁵² Demokratická strana reagovala zvolaním manifestácií do Bratislavy, Zvolena a Košíc na 16. novembra 1947. V každom prípade sa politika DS v tom čase obmedzila na defenzívnu činnosť. Chýbala razancia aj pri organizovaní podujatí na podporu vedenia DS, čo sa prejavilo pri organizovaní manifestácií 16. novembra 1947 v Bratislave, Košiciach a Zvolene. Manifestácia DS v Košiciach nebola orientovaná na širšie spektrum politických otázok, ktoré boli predmetom neorganizovanej "všeludovej" diskusie, ale bola zúžená len na problematiku roľníckej politiky a na obhajobu M. Kvetku. Len dva body prijatej rezolúcie, z ktorých jeden odsudzoval "každú protištátnu činnosť, ktorá je namierená proti tejto štátnej forme" a druhý, v ktorom bol jednoznačne deklarovaný nesúhlas "so súčasným pokusom násilnej zmeny politickej demokracie" priamo reagovali na nerolnícke problémy jesenného politického vývoja na Slovensku v roku 1947.⁵³ Uznesením Predsedníctva ÚV KSS zo 14. novembra 1947 boli Š. Bašťovanský a G. Husák poverení oznámiť predstaviteľom Demokratickej strany, že manifestácie DS zvolané na 16. novembra 1947 považuje komunistická strana za provokáciu, „lebo nie sú namierené proti nepriateľom republiky, ale proti pokrokovému ľudu a bezpečnostným orgánom...“⁵⁴

Jeden z najvážnejších sporov pri konštituovaní nového Zboru povereníkov sa osohrával o miesto povereníka spravodlivosti. To sa ukazovalo ako osobitne exponované v súvislosti s vyšetrovaním tzv. protištátneho sprisahania a pripravovaných procesov so „sprisahancami...“. Do hoda medzi Komunistická strana Slovenska a DS nebola možná. Preto keď zaznel návrh na obsadenie miesta povereníka spravodlivosti odborníkom, J. Bečko navrhol na toto miesto A. Buzu, právnik⁵⁵ ale aj podpredsedu Krajského výkonného výboru ČSSDS v Košiciach. Tento návrh podporil koordinačný výbor odbojových zložiek, aj KSS, nepostavila sa proti nemu ani DS bola jeho kandidatúra prijatá a A. Buza bol do funkcie povereníka spravodlivosti nominovaný ako odborník, nestraník. Jeho menovanie do funkcie považovali sociálni demokrati za svoj úspech.

Už v tomto období dochádzalo pri vyšetrovaní „sprisahania“, k porušovaniu zásad humanity aj zákonov. M. Zibrín kritizoval vedenie DS, že nečinne prizera na porušovanie zákona, ktoré môže mať vážne následky do budúcnosti a upozorňoval nielen na metódy, ktoré používala bezpečnosť, ale aj na postavenie a vplyv prezidiálneho šéfa Povereníctva vnútra J. Viktoryho a na priame podriadenie vyšetrojúcich sudcov novému povereníkovi A. Buzovi v čase, keď sa pripravovali materiály proti ďalším predstaviteľom DS a pre predsedníctvo DS tieto záležitosti nestoja za zmienku. M. Zibrín prezieravo varoval: „Nezabúdajte, že to je len začiatok a že za chvíľu budú nasledovať ďalší...“ Neskôr vystúpili predstavitelia DS proti týranu uväznených aj v pléne ÚNZ Š. Blaško 18. 12. 1947 a v SNR M. Géci a J. Laurinec (19. 12. 1947). Orientovali sa však na osoby, ktoré sa dopúšťali chýb. V tom čase však už bolo namieste položiť otázku,

ako je možné, že k takýmto veciam vôbec dochádza, že štátna bezpečnosť je podriadená straníckemu vedeniu, podobne ako spravodajský odbor Povereníctva vnútra.

Demokratická strana bola zatlačená do defenzívy a jej vedenie bolo oslabované vnútornými spormi. Chýbajúca iniciatíva ústredného sekretariátu a vedúcich orgánov DS vyprovokovala Oblastný sekretariát DS v Košiciach, ktorého ústrednými osobami boli M. Géci a Š. Koričanský, aby sa v čase jesennej politickej krízy pokúsili zorganizovať akciu, ktorej cieľom bolo vyjadriť podporu vedeniu DS pri riešení politickej krízy, ale zároveň vyjadriť svoju nespokojnosť s defenzívnym prístupom DS k riešeniu politických, ale aj organizačných otázok. Oblastný sekretariát DS vyzval ostatné oblastné sekretariáty, aby usporiadali schôdzku okresných tajomníkov oblastí a predložili svoje požiadavky vedeniu DS. Z torza materiálov o DS, ktoré boli prístupné, resp. sa zachovali, vyplýva, že takéto porady sa uskutočnili aj v Trenčíne. Predmetom kritiky v rezolúciách oblastných sekretariátov v Košiciach a v Trenčíne bolo najmä to, že sa vedenie strany nezastáva drobných funkcionárov DS, na ktorých sa často organizoval pohon v rámci očisty verejného života. *"Z toho môžeme vyvodiť, že v prípade obvinenia hociktorého z nás, bude vedenie postupovať tým istým spôsobom, čo rozhodne nepridáva na chuti do práce."* V rezolúciách sa ďalej žiadalo, aby poslanci SNR a ÚNZ vykonávali riadne svoj mandát, pretože po posledných udalostiach sa *"mnohí páni poslanci utiahli úplne do ústrania a celú zodpovednosť nechali na nás."* Kritike bola podrobená aj od počiatku silná stránka politiky DS - vybavovanie inervencií, pre ktoré boli vytvárané osobitné intervenčné oddelenia. V košickej rezolúcii sa písalo: *"Nie je predsa možné, aby KSS vybavila viac na povereníctve, ktoré vedie DS."* V rezolúcii trenčianskej oblasti sa zase poukazovalo na všeobecné uvoľnenie disciplíny v miestnych a okresných organizáciách DS.⁵⁶

K 23. februáru 1948 mala DS 217 004 členov.⁵⁷ Najviac v okresoch Nitra, Košice-vidiek, Košice-mesto, Malacky, Martin a Prešov. Členská základňa sa však neaktivizovala a ostala pasívna. Počet členov v dôsledku februárových udalostí rýchlo klesal, čo môžeme považovať za typický znak revolúcie. Členovia DS boli vývinom udalostí prekvapení a zmätení. Od svojho vedenia nedostali jasné inštrukcie ako sa za danej situácie zachovať. DS sa na Slovensku nemala o koho oprieť, v Čechách taktiež neexistovala koordinovaná protikomunistická akcia. Ministri podávajúci demisiu nemali ďalšie kroky premyslené. Nebol dohodnutý postup s predstaviteľmi sociálnych demokratov, ani s nestraníkom J. Masarykom. Akcia zlyhala aj vzhľadom k nesprávnej príprave a koordinácii. Ako napísal neskôr M. Kvetko: *"Demokrati neboli na tento boj pripravení, nečakali ho, zatiaľ čo komunisti tvorili jeden pevný front v celej republike."*⁵⁸

Akčný výbor parlamentu zvolil diferencovaný prístup k poslancom. 229 poslancom zaslal výzvu, aby podporili vládu K. Gottwalda, 71 poslancov ani neoslovil. Slovensko malo v parlamente 69 poslancov, z toho 43 DS, 21 KSS, 3 SSl a 2 ČSSDS. Výzvu dostalo 48 poslancov. Výzva nebola zaslaná predovšetkým tým poslancom, ktorí boli akčnými výbormi vlastných strán vylúčení z poslaneckých klubov. Začiatkom mája 1948 mal poslanecký klub Strany slovenskej obrody 17 členov, 8 poslancov bývalej DS bolo mimo klubu, klub KSS 23 členov a 3 poslanci SSl si vlastný klub nevytvorili. Za akčný program novej Gottwaldovej vlády 11. marca 1948 hlasovalo všetkých 230 prítomných poslancov. Z bývalých poslancov za vládny program hlasovali nielen oslovení, ale aj 5 poslancov, ktorí výzvu neobdržali. (Belluš, Styk, Kvetko, Hušek, Kulichová - Sutorisová) V mene dištancovaných poslancov DS vystúpil s prejavom J. Styk, ktorý zdôraznil, že sa nepokladajú za príslušníkov parlamentnej opozície, lebo za republiku bojovali a pracovali.⁵⁹

Nový komunistický režim odstránil predstaviteľov občianskej politiky z verejného života. Tí ktorí neušli do zahraničia skončili vo väzeniach nového režimu, iba niektorí sociálni dmeokrati boli dočasne zaradení do hospodárskych funkcií vo výrobných podnikoch. Do väzenia sa dostali aj členovia sociálnej demokracie A. Búza, „nestranícky,“ povereník spravodlivosti po jesennej politickej kríze, ktorý bol odsúdený dvakrát na 18 mesiacov väzenia a J. Šindler, ktorý bol odsúdený na 6 rokov väzenia. V roku 1949 bola v Košiciach odsúdená skupina sociálnych demokratov.⁶⁰ To je však už iná kapitola našich národných aj regionálnych dejín.

Poznámky, literatúra a pramene

¹ Kocián, J.: Politická a organizační obnova Československé strany národně socialistické po květnu 1945. In. Historický obzor, roč. 1, 1990 - 1991, č. 2, s. 47.

² Kaplan, K.: Československo po druhé světové válce III. Historický obzor roč. 1, 1990 1991, č. 3, s. 79.

³ Harčár, A.: Ako vkročila do okupovaných Košíc v štyridsiatom piatej sloboda. Národná obroda, 19. 1. 1995, s. 10.

⁴ Naše snahy, 1965, č. 3.

⁵ Demokrat, č. 26, 31. 1. 1946.

⁶ Rozhovor s M. Gécim, Naše snahy, 28, 1992, č. 5. M. Géci uvádza, že na schôdzke sa zúčastnili: J. Ursíny,

P. Zaťko, T. Tvarožek, F. Hodža a M. Géci.

⁷ Rozhovor s M. Gécim, Naše snahy, 28, 1992, č. 5.

⁸ Hlas ľudu, č. 1, 7. 2. 1945, Cambel, S.: Slovenská agrárna otázka 1944 - 1948. Bratislava 1972, s. 114.

⁹ Problém je zachytiť začiatky organizačnej činnosti Demokratická strana v Košiciach aj z toho dôvodu, že v torze materiálov z ústredia, ktoré sa zachovali nie sú o tom zmienky a v Archíve mesta Košice zatiaľ nie je možné študovať materiály z obdobia po roku 1945.

¹⁰ Demokrat, č. 16, 7. 4. 1945.

¹¹ Demokrat, č. 37, 24. 5. 1945.

¹² Štefánsky, M.: Kapitoly z najnovších dejín (1945 - 1953), II. časť. Národné dejiny, Bratislava 1996, s. 3.

¹³ Ozvena, č. 41, 22. 9. 1946.

¹⁴ Husák, G.: Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní. Bratislava 1975, s. 619.

¹⁵ SNA Bratislava, f. ÚV KSS, predsedníctvo, kart. 788, a. j. 1, 1945.

¹⁶ Naše snahy, 1965, č. 3.

¹⁷ Kružliak, I.: Povojnová obrana katolicizmu. In. Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko. Wilmette - Cambridge 1989, s. 420.

¹⁸ Tamtiež, s. 423.

¹⁹ Čarnogurský, P.: Vedúce postavenie dr. Karola Kmeťka v kritických záležitostiach slovenskej politiky. In. Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko. Winette - Cambridge 1989, s. 325.

²⁰ Tamtiež, s. 325.

²¹ SNA Bratislava, OF V. Šrobára, kart. 12, inv. č. 77.

²² ŠOBA Košice, f. Demokratická strana, kart. 3, Inv. č. 16, č. 43/1945.

²³ ŠOBA Košice, f. Demokratická strana, kart. 3, Inv. č. 16, č. 313/45., SNA Bratislava, f. DS, 403 - 74 - 5.

²⁴ ŠOBA Prešov, f. Oblastný sekretariát DS, bez čísla.

²⁵ SNA Bratislava, f. Demokratická strana 403 - 57 - 6/9-11.

²⁶ SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 19.

²⁷ Už z tejto formulácie je vidieť, že predstavitelia Strany práce ju od začiatku činnosti považovali za sociálnodemokratickú stranu.

²⁸ SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 44.

²⁹ SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 44.

²⁰ Hlas práce, č. 18, 2. 4. 1946.

³¹ SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 29.

³² SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 13.

³³ SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 22. Zápisnica zo schôdzky užšieho AV SP 4. 2. 1946.

³⁴ Prehľad dejín slovenskej filozofie. Bratislava 1965, s. 456.

³⁵ Chapsal, J.: La vie politique en France de 1940 a 1958. Paris 1984, p. 122, 248 - 258.

³⁶ Čarnogurský, P.: Vedúce postavenie dr. Karola Kmeťka v kritických záležitostiach slovenskej politiky. In. Arcibiskup dr. Karol Kmeťko. Wilnette - Cambridge, 1989, s. 347.

³⁷ Tamtiež, s. 351. Podľa I. Kružliaka s týmto názvom, ktorý sa spomínal v okolí V. Šrobára a J. Slávika, prišiel prekvapujúco A. Cvinček. (Kružliak, I.: Povojnová obrana katolicizmu. In. Arcibiskup dr. Karol Kmeťko. Wilnette - Cambridge 1989, s. 432.)

³⁸ Kružliak, I.: Povojnová obrana katolicizmu. In. Arcibiskup dr. Karol Kmeťko. Wilnette - Cambridge 1989, s. 431.

³⁹ Podrobnejšie: Šutaj, Š. : Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 - 1948. Bratislava 1999.

⁴⁰ J. Šabršula odišiel do Strany práce.

⁴¹ Spiknutí proti republice. Praha 1947, Príloha č. 24.

⁴² SNA Bratislava, S - 439 - 12. Na poste oblastného tajomníka pôsobil istý čas aj J. Sitár, obvodnými tajomníkmi so sídlom v Košiciach bol aj J. Šoltes.

⁴³ SNA Bratislava, f. ÚV KSS, generálny tajomník, kart. 2138, a. j. 176.

⁴⁴ Československý východ, č. 51, 4. 6. 1946.

⁴⁵ Hlas práce, č. 264, 18. 11. 1947. Za náhradníkov boli zvolení: V. Molitoris, A. Bahurinský, J. Šabršula, V. Radkovič, J. Mrázek, G. Zelník, E. Pišková, M. Dugáček a E. Gajdoš.

⁴⁶ SNA Bratislava, f. DS II., kart. 2, č. 48.

⁴⁷ SNA Bratislava, S - 25 -1.

⁴⁸ Demokrat, č. 158, 13. 7. 1947.

⁴⁹ SNA Bratislava, f. ÚV KSS, generálny tajomník, a.j. 523.

⁵⁰ Sekretariát ÚV KSS vydal osobitné „Politické a organizačné smernice,, ako obežník č. 16, v ktorom vydal pokyny pre aktivizáciu odborových a odbojárskych zväzov. (SNA Bratislava, f. ÚP SNR, inv. č. 117, kart. 115.

⁵¹ Čas, č. 261, 15. 11. 1947.

⁵² KSS. Dokumenty z konferencií a plén 1944 - 1948. Bratislava 1971, s. 613 - 614.

⁵³ SNA Bratislava, f. ÚP SNR, Inv. č. 445, kart. 642. Rezolúcia z manifestačného zhromaždenia Demokratickej strany z volebných krajov Zemplína, Šariša, Spiša, Abaujska zo 16. 11. 1947 v Košiciach.

---

⁵⁴ SNA Bratislava, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kart. 788.

⁵⁵ SNA Bratislava, f. Strana práce, a. j. 25. Zápisnica zo schôdze predstavenstva strany 28. 11. 1947. Na konferencii strany 17. - 19. 10. 1947 bol napr. členom samosprávnej komisie (Tamtiež, a. j. 31) Neskôr však mali proti A. Buzovi výhrady aj zástupcovia odbojárov. 26. 11. 1947 zaslal Ústredný koordináčný výbor odbojových zložiek na Slovensku list K. Gottwaldovi, v ktorom oznamovali, že A. Buzu, ako povereníka spravodlivosti prijali podmienčne, nechcú vyvolávať krízu. Bol členom HG, právnym poradcom HG, členom slovensko - nemeckej spoločnosti, jeho brat je ako Maďar zaistený v ZSSR, druhý žije vo Viedni a zobral si Nemku - nacistku. Za Slovenskej republiky bol za falšovanie spisov disciplinárne potrestaný, stýkal sa len s Maďarmi, ako obžalobca OLS v Košiciach vzal späť obžaloby proti 170 bohatým Maďarom. (SNA Bratislava, f. ÚP SNR, kart. 118, inv. č. 120.)

⁵⁶ SNA Bratislava, f. DS 403 - 76 - 7., 403 - 76 - 8.

⁵⁷ SNA Bratislava, f. DS II, kart. 2, č. 167. K. Kaplan v práci Československo v letech 1945 - 1948. Praha 1991, s. 115 uvádza 257 000 členov DS.

⁵⁸ Naše snahy, 24, 1, 1988, s. 21.

⁵⁹ Štefánsky, M.: Osudy sociálnych demokratov v rokoch 1948 - 1989. In. Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku. Bratislava 1996, s. 334.

⁶⁰ A KPR, i. č. 1956, sign.: 132754/52.